

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Харківська національна академія міського господарства

Крамаренко Руслан Михайлович

УДК 628.4.04:628.47

**ПОЛІДІМЕНСІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ПО ФОРМУВАННЮ
ІННОВАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ
ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківській національній академії міського господарства Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Харків.

Науковий керівник: доктор технічних наук, професор
Торкатюк Володимир Іванович,
Харківська національна академія міського господарства Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, завідувач кафедри економіки будівництва

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Сергієнко Валерій Ігоревич,
Інститут законодавства Верховної Ради України, м. Київ, головний науковий консультант,

кандидат технічних наук, доцент
Семчук Григорій Михайлович,
Міністерство регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства України, м. Київ, заступник міністра

Захист відбудеться «21» __жовтня__ 2011 р. о _13_ год. _00_ хв. На засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 у Харківській національній академії міського господарства за адресою:

61002, м. Харків, вул. Революції, 12, зал засідань Вченої Ради академії.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської національної академії міського господарства за адресою:

61002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий «_14_» __вересня__ 20_11_ р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
докт. екон. наук, професор

Т.В. Момот

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема твердих побутових відходів (ТПВ) є актуальною і досить гострою для України. Утворення відходів зростає, тоді як значна частка цих відходів видаляється на полігонах та звалищах, які розміщені, спроектовані та експлуатуються неналежним чином, наслідком чого є негативний вплив на навколишнє середовище та здоров'я людини. Охоплення послугами збирання відходів у багатьох населених пунктах є недостатнім, що призводить до несанкціонованого розміщення відходів та пов'язаних з цим негативних факторів впливу. Поточні заходи щодо зменшення утворення відходів та підвищення переробки та утилізації відходів погано координуються та не є ефективними.

Діюча нормативна-правова база та економічний механізм поводження з ТПВ не задовольняють сучасних вимог, а методи поводження з ТПВ і технології, які використовуються в Україні, не відповідають світовим стандартам.

Потужності з розміщення поточного утворення ТПВ на існуючих полігонах значною мірою вичерпали свій ресурс, а самі сміттєзвалища стали фактором значного забруднення довкілля. Через протидію з боку населення, громадських організацій та відсутності практики надання соціальних гарантій затримується вирішення питань щодо виділення земельних ділянок під будівництво нових полігонів ТПВ.

Останнім часом дедалі частіше стали з'являтися стихійні, несанкціоновані сміттєзвалища у лісосмугах, приміських та незайнятих міських територіях.

Поряд з екологічними проблемами щодо забруднення довкілля, актуальності в останні роки набули питання оцінки ресурсного потенціалу, пов'язаного з ТПВ. Зокрема, це стосується вкрай недостатнього використання ТПВ як джерела вторинної сировини та в енергетичних цілях.

Зважаючи на зазначене, постає необхідність вирішення актуального наукового завдання – формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні.

Загальні теоретично-методичні питання щодо поводження з твердими побутовими відходами розроблялися в роботах

Балацького О.Ф., Бистрякова І.К., Борщевського П.П., Буна Э., Данилишина Б.М., Дорогунцова С.І., Качинського А.Б., Лимаренка В.О., Міщенко В.С., Мельника Л.Г., Хенса Л., Шевчука В.Я. та ін.

Значний вклад у розробку питань визначення еколого-економічних пріоритетів природоохоронної діяльності при поводженні з відходами, у тому числі з ТПВ, а також науково-методичне та нормативно-правове забезпечення відповідної діяльності внесли своїми працями Вашкулат М.П., Вілсон Д., Горлицький Б.О., Дрейер А.А., Манелис Б.Г., Міщенко В.С., Маторін Є.І., Никольський К.С., Сігал І.Я., Стольберг Ф.В. та ін.

Разом з тим багато аспектів поводження з твердими побутовими відходами залишаються недостатньо вирішеними. Успішне вирішення цих питань можливе лише за умови більш глибокого науково-методичного пророблення відповідної проблематики, вироблення конкретних пропозицій і рекомендацій щодо виваженої політики з боку центральних та місцевих органів виконавчої влади. Наведені вище міркування зумовили вибір теми, визначення мети, завдань та структури даної дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи за науковими програмами, планами, темами.

Зміст та обсяг виконаних у даній дисертаційній роботі досліджень відповідають Закону України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» від 24 червня 2004 року.

Тематика досліджень та отримані результати відповідають питанням галузі та тематиці досліджень кафедри Економіки будівництва Харківської національної академії міського господарства відповідно до держбюджетної науково-дослідної роботи «Економічні основи системотехніки багатомірного формування синергетичного інвестиційного циклу капітального будівництва об'єктів житлово-комунальних комплексів», державний реєстраційний номер 0107U000249, 2009 р. (здобувачем відпрацьовані методи утилізації відходів будівництва); держбюджетної науково-дослідної роботи на замовлення Міністерства будівництва, архітектури й житлово-комунального господарства України «Проведення наукового дослідження реформування житлово-комунальної сфери, шляхів її інноваційного розвитку й організаційних форм функціонування», номер державної реєстрації 0105U008362, 2010 р. (здобувачем

запропоновано перетворення та вторинне використання продукції з побутових відходів). У рамках цих робіт також автором виконані дослідження в напрямках формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами Харківської області та окремих регіонів України.

Мета дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад обґрунтування шляхів підвищення ефективності формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні.

Для досягнення поставленої мети дисертаційної роботи були поставлені такі основні **завдання**:

- здійснити науковий аналіз існуючого стану поводження з ТПВ та рівня наукових досліджень у цій сфері;
- провести порівняльний аналіз стану навколишнього середовища України та окремих закордонних держав;
- дослідити проблему забруднення навколишнього середовища твердими відходами;
- обґрунтувати концептуальні положення щодо зменшення рівня забруднення ТПВ довкілля в Україні;
- дослідити систему поводження з твердими побутовими відходами на прикладі Харківського регіону;
- визначити методологічні підходи до вдосконалення сфери поводження з відходами, враховуючи специфіку, пов'язану з ТПВ;
- удосконалити економічний механізм управління сферою поводження з твердими побутовими відходами.

Об'єктом дослідження є процеси, пов'язані з управлінням та поводженням з ТПВ в Україні, які спрямовані на запобігання накопиченню ТПВ, питання щодо їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення.

Предметом дослідження є науково-методичні та науково-практичні аспекти інтегрованого економічного управління та поводження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні.

Методи дослідження. Загальною методологічною основою дисертаційного дослідження є *фундаментальні положення сучасної економічної теорії, методи економічного аналізу*, праці та розробки провідних українських та зарубіжних вчених з питань екологічної безпеки щодо поводження з відходами, економіки природокористування та охорони навколишнього природного середовища, а також нормативно-правові акти з питань економічної, природоохоронної діяльності в Україні та інших країнах.

Досягнення поставленої в роботі мети здійснювалось різноманітними науковими методами. За допомогою *системно-структурного аналізу* здійснено оцінку регіональних особливостей поводження з ТПВ, обґрунтовано концептуальні положення вирішення проблем поводження з ТПВ, визначено рівень участі держави в реалізації запропонованої концепції. За допомогою *логічного аналізу* та *методу статистичних угруповань* оцінене забруднення навколишнього природного середовища ТПВ.

Інформаційну основу дисертації склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених і фахівців, законодавчі та нормативні акти щодо поводження з відходами, а також з питань економічної, природоохоронної діяльності в Україні та інших країнах, матеріали статистичної звітності Держбуду України, Держжитлокомунгоспу України, Держкомзему України, Держкомстату України, Мінекоресурсів України, інших міністерств та відомств, управління житлово-комунального господарства у Харківській області, дані первинної звітності окремих організацій та інші джерела, а також власні дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дослідження, отриманих автором:

удосконалено:

- схему формування і реалізації економічного механізму управління сферою поводження з ТПВ регіону шляхом перерозподілу фінансових потоків;
- економічні інструменти управління сферою поводження з ТПВ на регіональному рівні з урахуванням визначення першочергових цілей;
- механізм формування джерел державного фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища з

залученням додаткової нормативної бази, яка буде розроблена на регіональному рівні;

дістали подальший розвиток:

- методологічні підходи до вдосконалення сфери поводження з відходами в Україні, зокрема з ТПВ, які базуються на визначенні комплексу оцінок використання їх ресурсного потенціалу з точки зору сталого розвитку, з урахування специфіки регіону;
- концептуальні положення щодо зменшення рівня забруднення довкілля, пов'язаного з ТПВ, шляхом впровадження концепції вторинної переробки відходів для потреб енергоспоживання з урахуванням комплексу сміттєутворення в окремих регіонах;
- схема сміттєсортувального комплексу для подрібнення і сортування ТПВ з залученням нових технологічних процесів та утворень повного ланцюга переробки від сміттєздатчика до сміттєпереробного заводу.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційного дослідження сприятимуть більш ґрунтовному вирішенню проблем формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні. Результати дослідження мають вагомe значення для структурування економічного забезпечення організацій комунального господарства при прийнятті проектних рішень щодо інвестування будівництва і здійснення заходів, спрямованих на використання ТПВ як джерела вторинної сировини та енергетичних ресурсів, у підвищенні ефективності використання територій, природних ресурсів та збереженні навколишнього природного середовища.

Практичне значення результатів відображено у використанні аналітичних розробок та алгоритмів, які відпрацьовані у дисертації при розробці законодавчих та нормативних актів Міністерства з питань житлово-комунального господарства України, що підтверджено відповідним актом № 1 від 12 січня 2011 р. про впровадження.

Своє відображення також знайшли практичні рекомендації та теоретичні розробки дисертаційної роботи, які впровадженні у діяльність таких підприємств та установ: Харківська міська рада (акт

№ 2 від 14 січня 2011 р.), Кременчуцька міська рада Полтавської обл. (акт № 4 від 18 січня 2011 р.), Сімферопольська міська рада АР Крим (акт № 5 від 21 січня 2011 р.), Зміївська районна держадміністрація Харківської обл. (акт № 10 від 07 лютого 2011 р.), Чорноморська селищна рада АР Крим (акт № 9 від 02 лютого 2011 р.), ДП «Львівдіпрокомунбуд» (м. Львів) (акт № 6 від 26 січня 2011 р.), ПП «Катруб» (м. Тернопіль) (акт № 7 від 27 січня 2011 р.), Оперативно-рятувальна служба м. Харкова (акт № 8 від 31 січня 2011 р.), МК «Енергозбереження» (м. Харків) (акт № 3 від 17 січня 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі винесені на захист нові наукові результати належать особисто автору. Їх відображення в публікаціях мало одноосібний характер та у співавторстві, де ці результати відображені поряд із вирішенням споріднених проблем галузі. Впровадження дисертаційних розробок у практику здійснювалося при безпосередній участі автора, підтверджено відповідними актами. Внесок здобувача в публікаціях, які опубліковані за темою дисертації: наукові праці [1, 2] виконані самостійно; у публікаціях [3-5] здобувачу належить розробка теоретичних основ економічної моделі утилізації ТПВ для сталого розвитку Харківського регіону; у публікації [6] здобувачу належить концепція аналізу вибору методів організації сталого розвитку регіонів України на основі управління екологічними ризиками; у публікаціях [7, 9] здобувачу належить концепція формування економічної моделі забезпечення систем управління реформуванням житлово-комунальним господарством на основі впровадження енергозберігаючих технологій; у публікаціях [8, 10] здобувачу належить обґрунтування оптимальних організаційно-економічних форм щодо стратегії захисту муніципальної власності від екологічних надзвичайних ситуацій. У публікації [11] здобувачу належить розробка методу енергозбереження та економії коштів завдяки використанню енергоресурсів, отриманих внаслідок використання перероблених ТПВ.

З персональним внеском здобувача співавтори згодні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися й отримали позитивну оцінку на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми і шляхи розвитку інноваційних процесів будівельної галузі» (м. Харків, 2009 р.); II міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми,

перспективи та нормативно-правове забезпечення енерго-ресурсозбереження в житлово-комунальному господарстві» (м. Алушта, 2010 р.); III Всеукраїнській студентській науково-технічній конференції «Сталий розвиток міст» (м. Харків, 2010 р.).

Крім того, матеріали дисертації були використані при розробці законів України і внесені змін у них:

- Закону України «Про загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2006-2020 роки» від 3 березня 2005 року № 2455-IV;

- Закону України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» від 24 червня 2004 року № 1869-IV;

- внесення змін до Закону України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2010 роки».

Постанов Кабінету Міністрів України:

- від 22 лютого 2008 року № 107 «Про затвердження Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу»;

- від 14 квітня 2010 року № 357 «Про затвердження Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу».

В програмах:

- «Відшкодування відсоткової ставки по кредитах, спрямованих на реалізацію проектів з енергозбереження в житлово-комунальному господарстві»;

- «Ліквідація наслідків підтоплення територій у містах і селищах»;

- «Ремонт і реконструкція теплових мереж та котелень».

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи викладені в 11 наукових публікаціях, з них 7 публікацій в спеціалізованих наукових виданнях, 4 – тези в матеріалах наукових конференцій загальним обсягом 91 друкований аркуш, з яких особисто автору належить 30 % обсягу опублікованих праць.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний обсяг дисертації складає 162 сторінки комп'ютерного тексту, який включає 12 таблиць і 15 рисунків, з яких 3 таблиці і 3 рисунки займають всю площу сторінки.

Список використаних джерел складається з 156 найменувань, викладених на 14 сторінках, 5 додатків – на 96 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертації, визначено її мету і завдання, теоретичні і методичні основи, предмет і об'єкт дослідження, показано її наукову новизну та практичне значення. Вказані зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; об'єкт і предмет дослідження; наукова новизна отриманих результатів. Викладено практичне значення результатів дисертації, підтверджене їх апробацією на науково-практичних конференціях.

У **першому розділі** – «**Дослідження забруднення навколишнього середовища твердими побутовими відходами**» досліджено сучасний стан у сфері поводження з ТПВ в Україні, досвід поводження з ТПВ за кордоном, виконані наукові дослідження у цій сфері.

Огляд наукових досліджень у сфері поводження з ТПВ та з відходами в цілому ґрунтується на таких напрямках:

- охорона навколишнього природного середовища при поводженні з відходами;
- екологічна безпека при поводженні з відходами;
- оцінка негативного впливу на довкілля при поводженні з відходами;
- технологічні аспекти в сфері поводження з відходами.

Порівняльний аналіз стану навколишнього середовища окремих країн світу свідчить про те, що нині Україна ще далека від екологічно сталого економічного розвитку і не має в своєму розпорядженні значних фінансових ресурсів для вирішення екологічних проблем.

Динаміка показників сталого розвитку у сфері управління відходами, яка частково представлена на рис. 1, дозволяє виділити такі негативні тенденції:

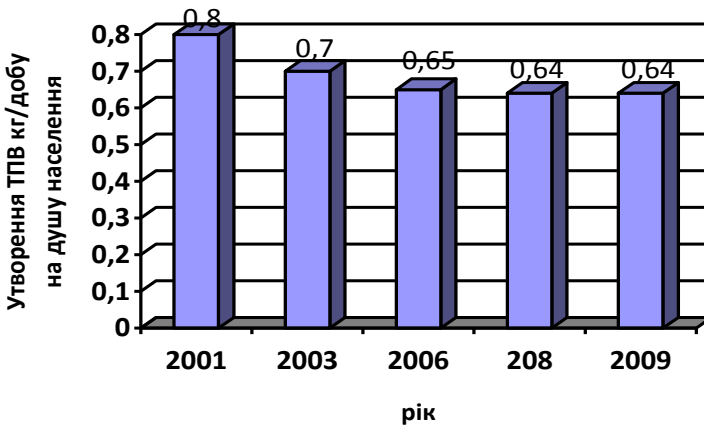
- зменшення абсолютних обсягів утворення відходів виявляється неадекватним відповідному зменшенню ВВП за період 2001-2009 років;
- збільшення починаючи з 2007 р. утворення відходів як в абсолютному відношенні, так і в питомому вираженні на

- одиницю ВВП та на душу населення;
- зменшення частки зворотного та вторинного використання відходів;
 - витрати на управління відходами знаходяться на надзвичайно низькому рівні.

Проблема охорони навколишнього середовища є комплексною проблемою і має глобальний характер. Подальший розвиток людства неможливий без комплексного врахування соціальних, екологічних, технічних, економічних, правових і міжнародних аспектів проблеми стосовно не тільки до конкретного виробничого циклу, але і в масштабах регіону, країни і всього світу. Забруднення природного середовища, що продовжується, твердими, рідкими і газоподібними відходами виробництва і споживання, викликає деградацію навколишнього середовища, останнім часом залишається найгострішою екологічною проблемою, що має пріоритетне соціальне та економічне значення.

У другому розділі – «Системи поводження з твердими побутовими відходами та їх поліпшення на регіональному рівні» досліджено загальні методологічні та методичні підходи до вирішення проблеми поводження з ТПВ, які визначають реальні шляхи діяльності для суб'єктів господарювання у цій сфері за сучасних ринкових умов.

а)

б)

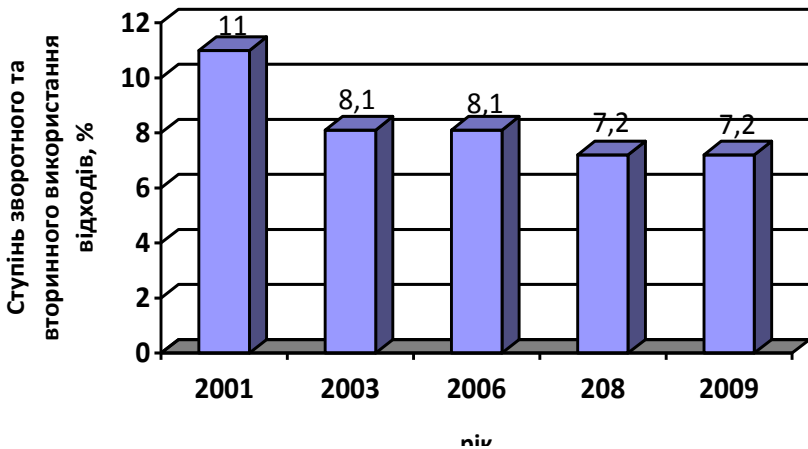

Рис. 1. Результати аналізу динаміки показників сталого розвитку у сфері управління відходами за 2001–2009 рр.:

а) утворення ТПВ; б) ступінь зворотного та вторинного використання відходів, %

Поводження з ТПВ являє собою усю сукупність операцій, які можна здійснювати стосовно них. До цих операцій належать збирання, транспортування, переробка, утилізація та захоронення. ТПВ мають певні відмінності від виробничих відходів, які істотно впливають на поведження з ними і спричиняють необхідність існування окремої системи поведження з ТПВ. Зокрема, невеликі обсяги ТПВ утворюються у значної кількості виробників, розміщених на території населених пунктів. ТПВ є неоднорідними за складом і тому не можуть бути утилізовані їх безпосередніми виробниками.

Охоплення послугами збирання відходів у багатьох населених пунктах є недостатнім, що призводить до несанкціонованого розміщення відходів та пов'язаних з цим негативних факторів впливу. Поточні заходи щодо зменшення утворення відходів та підвищення переробки і утилізації відходів погано координуються та не є ефективними.

Незважаючи на загрозливу ситуацію з ТПВ, у Харківській області (як і в Україні в цілому) не створено відповідних організаційних, нормативно-правових та, в першу чергу, інформаційних передумов для вирішення зазначених проблем, зокрема відсутня регіональна програма організації, управління, поведження, утилізації та повторного використання (переробки) ТПВ.

У третьому розділі – **«Формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління у сфері поведження з твердими побутовими відходами»** запропоновано концептуальні положення щодо загальної стратегії вирішення проблем поведження з ТПВ в Україні.

Аналіз практичного досвіду знешкодження ТПВ у різних країнах, засвідчив, що лише впровадження комплексної системи збирання, сортування, переробки, утилізації та захоронення ТПВ забезпечує всебічне використання складових ТПВ і найбільшою мірою відповідає сучасним вимогам екології, економіки, ресурсозбереження.

Оцінювання рівня розвитку системи поведження з твердими побутовими відходами є обов'язковою умовою обґрунтування необхідності змін і впровадження різних заходів. Для однозначності тлумачення тенденцій зміни показників екологічної, економічної та організаційно-технічної стійкості функціонування системи поведження з ТПВ, а також рівня її розвитку в цілому пропонується здійснювати їх інтегральне оцінювання. Проведене сумарне інтегральне оцінювання сфери поведження з ТПВ по областях України за інтегральними оцінками екологічної, економічної та організаційно-технічної стійкості наведено в таблиці 1.

Структура регіонального економічного механізму управління сферою поведження з ТПВ регіону передбачає наявність цільових напрямів дій, що впливають із загальних цілей системи управління; форм забезпечення; важелів державного регулювання; інструментів реалізації; самих функцій і відповідних заходів.

Частина економічних інструментів управління сферою поведження з ТПВ, передбачена державним законодавством, до цього часу не використовується або використовується дуже обмежено (рис. 2).

Таблиця 1

Сумарне інтегральне оцінювання сфери поведінки з ТПВ по областях України за інтегральними оцінками екологічної, економічної та організаційно-технічної стійкості

Тип розвитку сфери поведінки з ТПВ	Регресивний розвиток	Стабілізація	Прогресивний розвиток
Характеристика даної групи	Зниження екологічної, організаційно-технічної та економічної стійкості	Незмінність екологічної, організаційно-технічної стійкості, але недостатнє фінансово-економічне забезпечення	Зростання екологічної, організаційно-технічної та економічної стійкості
Регіони	Волинська Житомирська Закарпатська Запорізька Кіровоградська Львівська Миколаївська Одеська Тернопільська Херсонська Хмельницька Черкаська Чернівецька Чернігівська обл. АР Крим	Донецька Полтавська Харківська Дніпропетровська Вінницька Івано-Франківська Луганська Сумська Рівненська області м. Севастополь	м. Київ

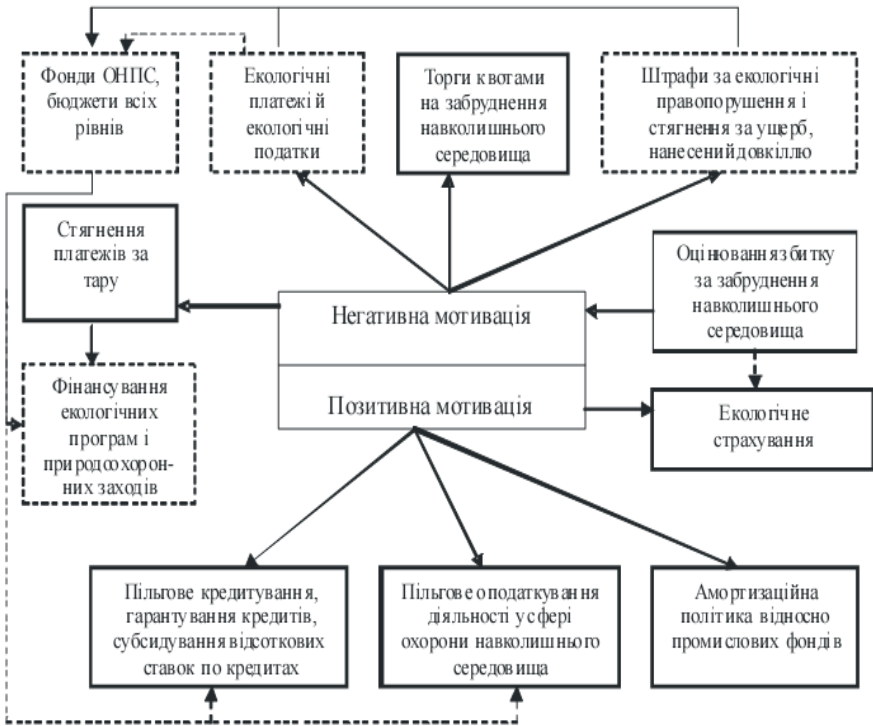

Рис. 2. Запропонована автором структурно-економічна схема управління сферою поводження з ТПВ

Плата за забруднення є формою компенсації економічного збитку внаслідок екодеструктивного впливу від розміщення відходів, але вона не виконує свого призначення. Важливо те, що плата за забруднення навколишнього середовища стягується тільки з юридичних осіб та індивідуальних підприємців. Населення звільнене від цього виду платежів, хоча значну частку в обсягах ТПВ займають відходи житлово-комунального господарства і, в першу чергу, відходи життєдіяльності населення.

Тому нами запропоновано альтернативний механізм формування джерел державного фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища (рис. 3) за рахунок зменшення надходжень до Державного бюджету з 65 % до 30 % та

збільшення надходжень до обласних та місцевих бюджетів з 25 % до 50 % та з 10 % до 20 % відповідно.

Рис. 3. Альтернативний механізм формування джерел державного фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища

Формування дієвих економічних інструментів економічного механізму управління сферою поводження з ТПВ, які б дали змогу вирішити першочергові стратегічні цілі поліпшення стану навколишнього середовища та покращення соціально-економічного клімату регіону і сприятимуть:

- залученню інвестицій у сферу поводження з ТПВ, у тому числі державних, приватних, зарубіжних;

- формуванню системи платежів, націлених на реалізацію принципів мінімізації утворення, максимальної утилізації і безпечного видалення ТПВ;
- стимулюванню учасників процесу зі збору, транспортування і переробки ТПВ.

Таким чином досягається поглиблення теоретико-методологічних засад обґрунтування шляхів підвищення ефективності формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поведження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні.

ВИСНОВКИ

Наукові та практичні результати проведеного дослідження полягають у розв'язанні поставленої наукової задачі шляхом формування дієвих економічних інструментів економічного механізму управління сферою поведження з ТПВ, які б дали змогу вирішити першочергові стратегічні цілі щодо поліпшення стану навколишнього середовища та соціально-економічного клімату регіону і сприятимуть залученню інвестицій у сферу поведження з ТПВ, у тому числі державних, приватних, зарубіжних, формуванню системи платежів, націлених на реалізацію принципів мінімізації утворення, максимальної утилізації і безпечного видалення ТПВ, стимулюванню учасників процесу зі збору, транспортування і переробки ТПВ.

1. Здійснений науковий аналіз існуючого стану поведження з твердими побутовими відходами та рівня наукових досліджень у цій сфері. Створена структура промислового виробництва, а також масштаби ресурсовикористання призвели до того, що Україна входить до числа країн із найвищими показниками утворення та нагромадження відходів. Наслідком таких дій стало те, що сьогодні відходами зайнята значна частина земель, які мали господарську цінність, а сам процес нагромадження й складування відходів виявився практично ніким не контрольованим.

2. Проведений порівняльний аналіз стану навколишнього середовища окремих країн світу свідчить про те, що нині Україна ще далека від екологічно сталого економічного розвитку і не має в своєму розпорядженні значних фінансових ресурсів для вирішення

екологічних проблем. Проявом екологічної кризи в країні є зміни генетичного фону людини та тварин, недостатня енергетична, мінерально-сировинна та продовольча забезпеченість розвитку цивілізації, демографічний дисбаланс, забруднення довкілля токсичними відходами тощо.

3. Проблема забруднення навколишнього середовища твердими побутовими відходами викликає тривогу, бо навіть, незважаючи на спад виробництва, вона не поліпшується. Місця їх нагромадження часто не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Переважна кількість відходів (понад 80 %) потрапляє у поверхневі, а значна кількість – у неорганізовані сховища. Такий перебіг подій ускладнюється недосконалими технологіями переробки відходів та відсутністю належного дієвого нормативно-правового забезпечення, яке дозволило б ефективно обмежити обсяги відходів.

4. Обґрунтовано концептуальні положення щодо зменшення рівня забруднення ТПВ довкілля в Україні.

5. Досліджено систему поводження з твердими побутовими відходами на прикладі Харківського регіону. Незважаючи на загрозливу ситуацію з твердими побутовими відходами, у Харківській області не створено відповідних організаційних, нормативно-правових та, в першу чергу, інформаційних передумов для вирішення зазначених проблем, зокрема відсутня регіональна програма організації, управління, поводження, утилізації та повторного використання (переробки) ТПВ.

6. Визначено методологічні підходи до вдосконалення сфери поводження з відходами. В Україні існує класифікатор відходів, що належить до державної системи класифікації та кодування техніко-економічної і соціальної інформації. Класифікатор відходів забезпечує інформаційне підтримання вирішення широкого кола питань державного управління відходами і складається з класифікації видів основної економічної діяльності, класифікації послуг, пов'язаних з відходами і алфавітного показчика об'єктів класифікації.

7. Удосконалено діючий економічний механізм управління сферою поводження з ТПВ та формування стабільних джерел фінансування відповідних заходів в умовах переходу до ринкових відносин має стати органічною складовою системи

управління та регулювання економіки, повинне стимулювати охорону і відтворення природоресурсного потенціалу регіону шляхом створення відповідних економічних умов (інвестиційних, податкових, кредитних тощо).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях одноосібні:

1. Крамаренко Р. М. Экономическая эффективность использования твёрдых бытовых отходов [Электронный ресурс] / Р. М. Крамаренко // Эффективна економіка. – 2010. – № 12. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

2. Крамаренко Р.М. Оптимизация процесса утилизации твердых бытовых отходов (ТБО) / Р.М. Крамаренко // Моделювання регіональної економіки, Івано-Франківськ, Плай. – 2011. – № 1(17) – С. 155–160.

у співавторстві:

3. Крамаренко Р.М. Теоретические основы формирования экономической модели рационального спроса на транспортные услуги в процессе стабилизации устойчивого развития городов / Шутенко Л.Н., Торкатюк В.И., Аксенова С.В., Крамаренко Р.М., Палант А.Ю. // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. Вып. 89. – Киев : Техніка, 2009. – С. 3–25.

4. Крамаренко Р.М. Современные экономические проблемы Украины и пути их решения / Торкатюк В.И., Гусь И.Н., Шутенко А.Л., Кравцова С.В., Рябьев А.А., Аксенова С.В., Крамаренко Р.М., Бутник С.В., Леуненко А.В. // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. Вып. 92. – Киев : Техніка, 2010. – С. 160–176.

5. Крамаренко Р.М. Комплексный историко-экономический анализ обеспечения экологической безопасности в Харьковской области и перспективы ее улучшения / Шутенко Л.Н., Торкатюк В.И., Аксенова С.В., Безценный А.А., Стрелец Ю.И., Крамаренко Р.М. //

Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. Вып. 93. – Киев : Техніка, 2010. – С. 67–85.

6. Крамаренко Р.М. Организация устойчивого развития регионов Украины на основе управления рисками общественного развития / Торкатюк В.И., Крамаренко Р.М., Рябьев А.А., Аксенова С.В., Леуенко А.В. // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. Вып. 94. – Киев : Техніка, 2010. – С. 242–246.

7. Крамаренко Р.М. Развитие организационной структуры систем управления реформированием жилищно-коммунального хозяйства на основе концентрации ресурсов / Шутенко Л.Н., Торкатюк В.И., Ачкасов И.А., Федоренко И.А., Кравцова С.В., Ларина С.А., Покровская Е.Ю., Шевченко Э.Ю., Крамаренко Р.М. // Коммунальне господарство міст : наук.-техн. зб. Вип. 96. – Х.: ХНАМГ, 2010. – С. 3–14.

Матеріали конференцій

у співавторстві:

8. Крамаренко Р.М. Инновационные структуры и методы предотвращения и ликвидации чрезвычайных ситуаций при перевозке опасных бытовых отходов и грузов / Семенов В.Т., Торкатюк В.И., Крамаренко Р.М. // Сучасні проблеми і шляхи розвитку інноваційних процесів будівельної галузі : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: ХНАМГ, 2009. – С.81–82.

9. Крамаренко Р.М. Організаційно-економічні форми управління мотивацією впровадження енергозберігаючих технологій / Шутенко Л.М., Торкатюк В.І., Федоренко І.А., Крамаренко Р.М., Аксьонова С.В., Ряб'єв А.А., Чен Хойшен, Бутник С.В., Леуенко О.В. // Проблеми, перспективи та нормативно-правове забезпечення енерго-, ресурсозбереження в житлово-комунальному господарстві : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. – Алушта : ХО НТГ КГ та ПО : ХНАМГ, 2010. – С. 236–239.

10. Крамаренко Р.М. Основні напрямки і форми вдосконалення стратегії розвитку муніципальної власності місцевого самоврядування / Крамаренко Р.М., Царинний Є.О. // Сталий розвиток міст : матеріали III Всеукр. студ. наук.-техн. конф. Ч. 3. – Х.: ХНАМГ, 2010. – С.148–149.

11. Крамаренко Р.М. Проблемы энергообеспечения и пути их решения / Крамаренко Р.М., Торкатюк В.І., Леуенко О.В., Аксьонова С.В. // Проблемы, перспективи та методи формування системного енергоресурсозбереження в будівельній галузі : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Х.: ХНАМГ, 2010. – С. 5–6.

АНОТАЦІЯ

Крамаренко Р.М. Полідименсіональні підходи по формуванню інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Харківська національна академія міського господарства, Харків, 2011.

Дисертаційна робота присвячена поглибленню теоретико-методологічних засад обґрунтування шляхів підвищення ефективності формування інноваційного економічного механізму інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами на регіональному рівні.

У роботі проведено комплекс досліджень сукупності теоретичних і практичних проблем у сфері поводження з ТПВ в Україні та за кордоном. Здійснено оцінку регіональних особливостей поводження з ТПВ, обґрунтовано концептуальні положення вирішення цих проблем.

Удосконалено економічні механізми в цій галузі та розроблено пропозиції та рекомендації щодо напрямів і шляхів поліпшення стану у сфері поводження з ТПВ.

Подальший розвиток дістали концептуальні положення щодо зменшення рівня забруднення довкілля та методологічні підходи до вдосконалення сфери поводження з відходами в Україні, зокрема, з ТПВ, які базуються на визначенні комплексу оцінок використання їх ресурсного потенціалу з точки зору сталого розвитку.

Ключові слова: поводження з твердими побутовими відходами, охорона навколишнього природного середовища, комплексне управління відходами, механізми інтегрованого управління та поводження з твердими побутовими відходами.

АННОТАЦИЯ

Крамаренко Р.М. Полидименсиональные подходы по формированию

инновационного экономического механизма интегрированного управления и обращения с твердыми бытовыми отходами на региональном уровне. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Харьковская национальная академия городского хозяйства, Харьков, 2011.

Диссертационная работа посвящена углублению теоретико-методологических основ обоснования путей повышения эффективности формирования инновационного экономического механизма интегрированного управления и обращения с твердыми бытовыми отходами на региональном уровне.

В работе проведен комплекс исследований совокупности теоретических и практических проблем в сфере обращения с ТБО. Обосновано, что существующая нормативно-правовая база и экономический механизм обращения с ТБО не удовлетворяют современным требованиям, а методы и технологии, которые используются в Украине, не отвечают мировым стандартам. Доказано, что в течение последних лет весьма актуальными стали вопросы оценки ресурсного потенциала, связанного с вторичным использованием ТБО, в частности это касается чрезвычайно недостаточного использования ТБО как источников вторичного сырья и в энергетических целях. Осуществлена оценка региональных особенностей обращения с ТБО, обоснованы концептуальные положения решения этих задач с учетом экологического и экономического аспектов, современной ситуации внедрения природоохранных технологий в Украине и целей глобальной концепции соблюдения экологического равновесия.

Усовершенствованы экономические механизмы в этой области и разработаны предложения и рекомендации относительно направлений и путей улучшения положения в сфере обращения с ТБО, сокращения их количества и вторичного использования продукции переработки.

Автором обоснованы и определены методологические подходы к усовершенствованию сферы обращения с отходами, учитывающие специфику ТБО, усовершенствованы экономические механизмы в сфере управления обращением с ТБО и механизмы формирования источников государственного финансирования мероприятий по охране окружающей среды, связанных с утилизацией или переработкой отходов на примере Харьковского региона.

Дальнейшее развитие получили концептуальные положения по уменьшению уровня загрязнения окружающей среды и методологические подходы к усовершенствованию сферы обращения с отходами в Украине, в

частности с ТБО, базируясь на определении комплекса оценок использования их ресурсного потенциала с точки зрения устойчивого развития.

Ключевые слова: обращение с твердыми бытовыми отходами, охрана окружающей среды, комплексное управление отходами, механизм интегрированного управления и обращения с твердыми бытовыми отходами.

ANNOTATION

Kramarenko R.M. Polidimensional generate innovative approaches to integrated economic mechanism of management and handling of solid waste at the regional level. - Manuscript.

Dissertation for the academic of Candidate of Economics Sciences in specialty 08.00.05 – production development and regional economy. – Kharkov National Academy of Municipal Economy, Kharkov, 2011.

The thesis is devoted to deepening theoretical and methodological principles study ways to improve the formation mechanism of integrated innovation and economic management and handling of solid waste at the regional level.

The author conducted research complex combination of theoretical and practical problems in the treatment of MSW in Ukraine and abroad. Evaluation of regional characteristics of MSW management, conceptual problems handling the situation with the landfill.

Improved economic mechanisms in this area and developed recommendations on directions and ways of improvement in the treatment of MSW.

Further development of conceptual provisions had to reduce pollution and methodological approaches to improving the area of waste management in Ukraine, in particular, MSW, based on the definition of complex assessments using their resource potential in terms of sustainable development.

Key words: treatment of solid waste, environmental protection, integrated waste management, integrated management mechanism and management of solid waste.

Крамаренко Руслан Михайлович

**ПОЛІДІМЕНСІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ПО ФОРМУВАННЮ
ІННОВАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ
ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних
сил і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск:

д.т.н., проф. В.І. Торкатюк

Підп. до друку 13.09.2011
Друк на різнографі.
Зам. № 7267

Формат 60x84 1/16.
Ум.-друк. арк. 0,9
Тираж 100 пр.

Папір офісний.
Обл.-вид. арк. 1,3.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства
61002, Харків, вул. Революції, 12
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4064 від 12.05.2011